

skoðaður í ljósi undangenginnar viðleitni beggja málssaðilja til þess að bæta úr mistökum þeim, sem framleiðandi vélarinnar hafði gert, verður ekki unnt að líta svo á, að hér hafi verið um bindandi greiðsluloforð að ræða.

Svo sem að framan greinir, kom stefndi, fljótlega eftir að vélin kom í þeirra hendur, kvörtunum á framfæri við stefnanda um það, að vélin gæti ekki framleitt þá lista, sem hún var keypt til.

Verður því ekki fallizt á þá skoðun stefnanda, að stefndi hafi firt sig rétti til þess að bera fyrir sig þá annmarka á kaupunum.

Eftir þessu ber með hliðsjón af öllum málsatvikum að sýkna stefnda af kröfum stefnanda í máli þessu.

Eins og málsatvikum er háttað, þykja ekki efni standa til að dæma stefnda málskostnað, og ber að fella hann niður.

Dóm þennan kvað upp Kristján Jónsson borgardómari ásamt meðdómendum Jóhanni Zoëga verkfræðingi og Andrésí Guðjónssyni tæknifræðingi.

Dómsorð:

Stefndi, Málmiðjan h/f, skal vera sýkn af kröfum stefnanda, G. Þorsteinsson & Johnson h/f, í máli þessu.

Málskostnaður falli niður.

Miðvikudaginn 21. maí 1969.

Nr. 69/1969. **The Richards Company Incorporated**
(Bjarni Beinteinsson hdl.)

gegn
Aðalsteini Brynjólfssyni og gagnsök
(Skúli J. Pálmason hdl.).

Dóminn skipuðu hinir reglulegu dómara Hæstaréttar.

Skuldamál. Gengi.

Dómur Hæstaréttar.

Aðaláfrýjandi hefur skotið máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 14. apríl 1969 og krafizt þess, að gagnáfrýjanda verði

dæmt að greiða honum \$ 180.00 ásamt 1% dráttarvöxtum fyrir hvern „byrjaðan mánuð“ frá 1. október 1968 til greiðsludags og svo málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Gagnáfrýjandi hefur áfrýjað málinu með stefnu 18. apríl 1969, og eru kröfur hans þessar:

Aðalkrafa, að honum verði dæmd sýkna.

I. varakrafa, að samningur hans við Handbækur h/f frá 17. júlí 1967 verði dæmdur ógildur og aðaláfrýjanda dæmt að endurgreiða honum fé það, sem hann þegar hefur innt af hendi samkvæmt samningnum, gegn því, að hann skili bókum þeim, sem hann hefur tekið við.

II. varakrafa, að honum verði einungis dæmt að greiða aðaláfrýjanda andvirði umræddra bóka, miðað við sölugengi bandaríkjadollara hinn 17. júlí 1967.

III. varakrafa, að honum verði einungis dæmt að greiða aðaláfrýjanda krafða skuld, miðað við sölugengi bandaríkjadollara, þá er hver einstök greiðsla átti að fara fram samkvæmt samningi.

Loks krefst gagnáfrýjandi málskostnaðar úr hendi aðaláfrýjanda bæði í héraði og fyrir Hæstarétti.

Aðaláfrýjandi flutti bækur þær, sem í máli þessu greinir, sjálfur til Íslands og fól Handbókum h/f sölumeðferð þeirra í umsýslu, þannig að eignarréttur aðaláfrýjanda til þeirra héldist, unz þær væru greiddar, enda þótt umsýsluaðilinn kæmi fram sem seljandi gagnvart kaupanda. Gagnáfrýjandi skuldbatt sig til að kaupa þær fyrir 240 bandaríkjadollara auk 18 dollara söluskatts og að öðru með þeim skilmálum, sem í samningi hans við umsýsluaðiljann, Handbækur h/f, frá 17. júlí 1967 segir. Gagnáfrýjandi hefur greitt af kaupverðinu í íslenskum krónum jafnvirði 78 bandaríkjadollara, miðað við gengi á greiðsludegi. Eins og málið er lagt í dóm, verður við það að miða, að þessir 78 bandaríkjadollarar hafi farið til greiðslu á söluskatti og afgangurinn til aðaláfrýjanda. Gagnáfrýjandi skuldar því enn 180 bandaríkjadollara. Samkvæmt gögnum máls og málflutningi nemur sölukostnaður bókana hér á landi 60 bandaríkjadollurum. Þessi fjárhæð er í eðli sínu greiðsla frá kaupanda, vistföstum á Íslandi,

til aðilja, sem einnig eru vistfastir hér á landi, en afgangurinn, 120 bandaríkjadóllarar, eru í raun rétttri greiðsla frá aðiljum, vistföstum á Íslandi, til aðilja, vistfastra erlendis, jafnvel þótt hérlandur umsýsluaðili kæmi fram gagnvart gagnáfrýjanda sem seljandi. Að málavöxtum athuguðum og samkvæmt grunnreglum 1. mgr. og 3. mgr. 1. gr. laga nr. 71/1966 ber því að dæma gagnáfrýjanda til að greiða aðaláfrýjanda 60 bandaríkjadóllara í íslenskum krónum eftir gengi í Reykjavík hinn 17. júlí 1967 og 120 bandaríkjadóllara í íslenskum krónum eftir gengi í Reykjavík á greiðsludegi. Með tilvisun til raka héraðsdóms ber að dæma gagnáfrýjanda til að greiða aðaláfrýjanda 7% ársvexti af dæmdum fjárhæðum frá 30. janúar 1969 til greiðsludags.

Rétt er, að gagnáfrýjandi greiði aðaláfrýjanda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, sem ákveðs kr. 8.000.00.

Dómsorð:

Gagnáfrýjandi, Aðalsteinn Brynjólfsson, greiði aðaláfrýjanda, The Richards Company Incorporated, 60 bandaríkjadóllara í íslenskum krónum eftir gengi í Reykjavík hinn 17. júlí 1967 og 120 bandaríkjadóllara í íslenskum krónum eftir gengi í Reykjavík á greiðsludegi ásamt 7% ársvöxtum frá 30. janúar 1969 til greiðsludags og svo málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, samtals kr. 8.000.00.

Dóminum ber að fullnægja að viðlagðri aðför að lögum.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 9. apríl 1969.

Mál þetta, sem dómtekið var, að afloknum munnlegum málflutningi, þann 24. marz s.l., er höfðað hér fyrir bæjarþinginu með stefnu, birtri 30. janúar s.l., af The Richards Company Inc., 635 Madison Avenue, New York 22, New York, Bandaríkjum Norður-Ameríku, gegn Aðalsteini Brynjólfssyni, nú til heimilis að Nesvegi 55, en áður til heimilis að Grandavegi 4, Reykjavík.

Stefnandi gerir þær dómkröfur, að stefndi verði dæmdur til að

greiða sér U.S. \$ 180.00 með 1% dráttarvöxtum fyrir hvern byrjaðan mánuð frá 1. október 1968 til greiðsludags og málskostnað að mati dómsins. Við munnlegan málflutning gerði stefnandi þá varakröfu, að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnufjárhæðina í íslenskum krónum, miðað við gengi hennar gagnvart Bandaríkjadollara á gjalddaga hverrar afborgunar samkvæmt samningi á dskj. nr. 5.

Stefndi hefur gert þá aðalkröfu, að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda, til vara, að umræddum kaupum verði rift, til þrautavara, að hann verði aðeins dæmdur til að greiða þá upphæð í íslenskum krónum, er samsvari hinni erlendu upphæð, á því gengi, er gildi, er kaupsamningur var gerður, og loks til þrauta-þrautavara, að hann verði einungis dæmdur til að greiða umsamið kaupverð, miðað við gengi það, er gildi, er umsamdar greiðslur áttu að fara fram. Við munnlegan málflutning gerði stefndi þá viðbótarkröfu við þrautavarakröfu sína, að stefnda yrði gefinn kostur á, ef þrautavarakrafan yrði tekin til greina, að greiða stofnfjárhæð dómskuldarinnar með afborgunum, kr. 775.00 á mánuði.

Kröfu þessari mótmælti lögmaður stefnanda þegar sem of seint fram kominni.

Í öllum tilvikum hefur stefndi krafizt málskostnaðar að skaðlausu að mati dómsins, hvernig svo sem málið fari.

Mál þetta var upphaflega höfðað sem áskorunarmál, en er nú rekið í samræmi við 9. gr. laga nr. 49 frá 1. maí 1968.

Stefndi hafði gert kröfu um frávísun málsins, en féll frá þeirri kröfu í þinghaldi þann 13 marz s.l.

Stefndi hafði krafizt stefnanda um framlagningu málskostnaðar-tryggingar, og hefur hún verið lögð fram með samkomulagi aðilja.

Sættir hafa verið reyndar í málinu án árangurs.

I.

Málavöxtum lýsir stefnandi svo, að hinn 17. júlí 1967 hafi stefndi gert kaupsamning við stefnanda um kaup á tveim bóka-flokkum: „The Book of Art“ í 10 bindum og „The basic home library“, einnig í 10 bindum. Umboðssali stefnanda hér á landi, Handbækur h/f, hafi annazt samningsgerðina fyrir hönd stefnanda. Með samningnum hafi stefndi skuldbundið sig til að greiða kaupverðið, U.S. \$ 240.00, auk söluskatts, U.S. \$ 18.00, til Handbóka h/f, sem þá hafi einnig annazt fyrir stefnanda innheimtur á öllum samningsfjárhæðum og greiðslur á söluskattinum til bæj-

arfógetaembættisins í Kópavogi, en þar hafi heimilisfang Handbóka h/f verið.

Samkvæmt kaupsamningnum hafi stefnda borið að greiða við undirritun samningsins U.S. \$ 24.00, en eftirstöðvarnar, U.S. \$ 234.00, með jöfnum mánaðarlegum afborgunum, hverri að fjárhæð U.S. \$ 18.00, þar til upphæðin væri að fullu greidd. Gjaldldagi fyrstu afborgunarinnar skyldi vera 1. október 1967, en hinn síðasti 1. október 1968.

Stefnandi segir í greinargerð sinni, að við fyrri hliðstæðar samningsgerðir stefnanda hér á landi hafi sá háttur verið hafður á, að kaupendur hafi gefið út eiginvixla fyrir andvirði hins selda, en greiðsluviðtakandi á þeim hafi verið skráður stefnandi þessa máls. Vixlar þessir hafi verið sendir hérlandum bönkum til innheimtu, sem síðan hafi lagt andvirði þeirra inn á hlaupareikning stefnanda í útibúi Landsbanka Íslands, Laugavegi 77, Reykjavík. Þessi innheimtuaðferð hafi hins vegar eigi gefizt vel, þar eð skilagreinar hafi borizt seint frá ýmsum bönkum og einnig hafi ýmsir kaupendur reynzt tregir til að gangast undir víxilskuldbindingar í sambandi við kaupin.

Á miðju ári 1967 hafi því sá háttur verið tekinn upp að fella niður innheimtu með víxlum, en ákveðið að haga innheimtu afborgana þannig, að mánaðarlega fengi kaupandi senda tilkynningu um gjalddaga ásamt póstávísunarformi, svo sem hér umræddur kaupsamningur beri með sér, dskj. nr. 5. Þessi innheimtuaðferð hafi heldur ekki gefizt vel, þar sem allmikil brögð hafi verið að því, að greiðslur bærust ekki á réttum tíma. Sá háttur hafi verið hafður á, að félli ein mánaðargreiðsla niður hafi næsta póstávísunareyðublað verið útfyllt af Handbókum h/f með tvöfaldri fjárhæð. Hafi þó oft komið fyrir, að vanskilagreiðslan hafi borizt, eftir að seinna eyðublaðið hafði verið sent út, og hafi þetta valdið allmiklum ruglingi og misskilningi hjá kaupendum. Ýmsir kaupendur hafi einnig tekið að greiða afborganir sínar á sjálfri skrifstofu Handbóka h/f, án þess að þeir notuðu póstávísunareyðublöðin, einkanlega þeir, sem hafi viljað greiða fleiri en eina afborgun í einu. Af þessum sökum m. a. hafi verið gripið til þess ráðs að óska eftir því, að Innheimtuskrifstofan Tjarnargötu 10, Reykjavík, annaðist innheimtuna.

II.

Stefnandi byggir kröfur sínar á því, að stefndi hafi gert við stefnanda samning hinn 17. júlí 1967 um kaup á áðurnefndum

bókum og með honum hafi stefndi skuldbundið sig til að greiða stefnanda fyrir þær samtals U.S. \$ 258.00. Við undirritun samningsins hafi stefndi greitt U.S. \$ 24.00 og síðar U.S. \$ 54.00. Meira hafi stefndi hins vegar ekki fengizt til þess að greiða þrátt fyrir ítrekaðar innheimtutilraunir og nemi skuld stefnda við stefnanda því stefnufjárhæðinni.

Stefnandi byggði málatilbúnað sinn í upphafi á viðskiptareikningi, sem lagður hefur verið fram í málinu. Hann ber með sér, að við undirritun samningsins hafi verið greiddir U.S. \$ 24.00 og síðan þrjár afborganir, U.S. \$ 18.00 hver.

Verða nú kröfur stefnda teknar til athugunar hver fyrir sig.

1. Aðalkrafa.

Stefndi rökstyður sýknukröfu sína með tilvísun til 45. gr. laga nr. 85 frá 1936, lokamálsgrein. Hann hafi aldrei orðið samningsbundinn gagnvart stefnanda þessa máls um greiðslur vegna andvirðis umræddra bóka. Slíkan samning hafi hann hins vegar gert við innlendan aðilja, Handbækur h/f, sem hafi áskilið sér eignarréttarfyrirvara í hinu selda, þar til það væri að fullu greitt. Við munnlegan málflutning sagði lögmaður stefnda, að samningurinn sjálfur bæri þetta með sér, þar sem í honum segi m. a.:

„Ég samþykki að greiða Handbókum h.f. fyrir ofantalið umsamið kaupverð ...“.

Í samningnum sjálfum segi enn fremur, að keyptar bækur teljist eign Handbóka h/f, þar til þær hafi verið að fullu greiddar. Hvergi í samningnum sé um það talað, að Handbækur h/f geri hann f. h. stefnanda. Yfirskrift stefnanda og heimilisfang efst á samningnum skipti ekki máli í þessu sambandi, enda megí líta á áritunina sem eins konar vörumerki. Eignarréttarfyrirvari í samningnum verði ekki skilinn öðruvísi en Handbækur h/f hafi verið eigandi bókana. Verði samkvæmt þessu að líta á Handbækur h/f sem sjálfstæðan samningsaðilja gagnvart stefnda. Mótmælir stefndi því, að samningur stefnanda og Handbóka h/f á dskj. nr. 8 eigi við hér umrædd viðskipti sérstaklega.

Stefnandi heldur því fram, að eigandi hér umrædds samnings og kröfuhafi í málinu sé tvímælalaust The Richards Company Inc. Samningurinn sé gerður af Handbókum h/f aðeins í umboði stefnanda og beri þar að hafa í huga samninginn á dskj. nr. 8, þar sem skýrt sé tekið fram í 2. gr. hans, að Handbækur h/f séu sjálfstæður umboðsaðili, sem greitt sé eingöngu með umboðslaunum. Þar sé einnig skýrt tekið fram, að Handbækur h/f ábyrgist, að

það sé löglega stofnað hlutafélag samkvæmt íslenskum lögum og hafi undir höndum öll þau leyfi og skilríki, sem lögin krefjist.

Við munnlegan málflutning upplýsti lögmaður stefnanda, að eftirgrennslan hefði leitt í ljós, að Handbækur h/f hefðu engin slík leyfi haft.

Af hálfu stefnanda er því haldið fram, að þrátt fyrir orðalag samningsins á dskj. nr. 5 hafi aldrei farið á milli mála, að samningurinn hafi verið gerður af Handbókum h/f í umboði stefnanda, enda sé nafn hans skráð stórum stöfum efst á samnings-eyðublaðinu. Þá er því haldið fram, að ákvæðið í samningnum um, að bækurnar skyldu teljast eign Handbóka h/f, unz þær væru að fullu greiddar, hafi einungis verið sett til hagræðis fyrir aðiljana. Samningur stefnanda og Handbóka h/f á dskj. nr. 8 taki af allan vafa í þessu efni, en í 4. gr. þess samnings segi, að Handbækur h/f samþykki og viðurkenni, að eignarréttur allra vara The Richards Company Inc., sem fluttar séu til Íslands, skuli vera í höndum The Richards Company Inc. og flytjist til kaupenda, er þeir hafi greitt reikninga sína að fullu. Í 2. mgr. sömu greinar samningsins segir svo orðrétt: „Viðurkenni Handbækur, að enda þótt slíkur varningur sé stílaður á reikning þeirra (og/eða Einars Sveinssonar framkvæmdastjóra), skuli Handbækur ekki eiga neinn eignarrétt á eða tilkall til slíks varnings og að slík aðferð við sendingar og stílun er viðhöfð eingöngu til þæginda fyrir alla einstaklinga, félög og ríkisyfirvöld, sem þátt eiga í viðskiptum þeim, er lýst er í samningi þessum“.

2. Varakrafa

Varakröfu sína styður stefndi þeim rökum, að ef svo verði litið á, að samningur hafi komizt á milli stefnanda og stefnda varðandi umrædd kaup, þá áskilji hann sér rétt til þess að skila aftur umræddum bókum gegn greiðslu þess, er hann hafi þegar innt af hendi. Í umræddum kaupsamningi hafi seljandi skuldbundið sig til, að innheimtu á afborgunum yrði þannig háttað, að mán-aðarlega fengi kaupandi senda tilkynningu um gjalddaga ásamt póstávísunarformi. Þessa skuldbindingu hafi seljandi svo ger-samlega vanrækt, að stefnda hafi ekki verið gert kleift að standa réttilega í skilum. Seljanda hafi hins vegar mátt vera ljóst, að það væri veruleg forsenda hjá stefnda, að kaupverð hins selda væri greitt reglulega, af ástæðum, sem augljóslega kæmu fram í stefnu. Telur stefndi, að skuldbinding hans hafi svo stórlega

aukízt vegna vanefnda og viðtökudráttar seljanda, að forsendur séu brostnar fyrir oftnefndum skuldbindingum.

Í munnlegum málflutningi vísaði lögmaður stefnda til framburðar stefnda sjálfs fyrir rétti um það, að hann hefði gert ítrekaðar tilraunir til að greiða skuld sína með afborgunum, en enginn hafi verið við af hálfu þess, sem hann telur sig hafa gert samning við, til að taka við greiðslu. Sömuleiðis vísaði lögmaðurinn til framburðar stefnda sjálfs um það, hve margar greiðslu-tilkynningar hann hafði fengið, og mótmælti sem ósönnuðu, að umbjóðandi hans hefði komið á Innheimtuskristofuna í Tjarnargötu 10 hinn 19. febrúar 1968.

Af hálfu stefnanda er því mótmælt, að um nokkrar vanefndir eða viðtökudrátt hafi verið að ræða, sem stefnandi beri ábyrgð á. Og þó svo yrði litið á, að um viðtökudrátt væri að ræða, þá var því mótmælt við munnlegan málflutning af hálfu stefnanda, að viðtökudráttur gæti leitt til riftunar. Þessu til stuðnings sagði stefnandi, að hinn 26. janúar 1968 hefði stefnandi ritað öllum viðskiptavinum sínum, og þar á meðal stefnda, bréf, þar sem þeim hafi verið tilkynnt, að frá og með þeim degi annaðist Innheimtuskristofan Tjarnargötu 10, Reykjavík, innheimtu fyrir The Richards Company Inc. og beri að senda Innheimtuskristofunni greiðslur. Viðbrögð stefnda við þessu bréfi hafi verið þau, að hann hafi komið í Innheimtuskristofuna hinn 19. febrúar 1968 og sýnt póstkvittun fyrir greiðslu í nóvember 1967, sem eigi hafði komið fram á reikningsyfirlitinu. Hinn 10. maí 1968 hafi stefndi svo komið enn á skrifstofu hins nýja innheimtuaðilja, svo sem áður greini.

Hin mánaðarlega tilkynning um gjalddaga, sem getið sé um í samningnum, hafi í rauninni aðeins verið fólgin í sendingu áður-nefndra póstávisunareyðublaða. Þar sem sending slíkra eyðublaða hafi fallið niður með sendingu bréfsins, dags. 26. janúar 1968, og þar sem í samningnum hafi verið samið um jafnar mánaðarlegar greiðslur, sem hæfust ákveðinn dag, hafi úr þessu þótt nægilegt að tilkynna kaupendum aðeins um breyttan greiðslustað.

3. *Þrautavarakrafa.*

Þessa kröfu rökstyður stefndi með því, að umræddur kaupsamningur hafi verið gerður hér á landi milli tveggja íslenzkra aðilja og sé því andstæður t. d. 1. gr. laga nr. 71 frá 1966, sbr. og 7. gr. laga nr. 30 frá 1960 og tilheyrandi reglugerð, sbr. lög nr. 92 frá 1965 o. fl.

Til frekari rökstuðnings segir stefndi í greinargerð, að umrædd skuld hafi orðið til hér á landi milli íslenzkra aðilja, að minnsta kosti hafi hinn innlendi seljandi aldrei upplýst, að hann væri að skuldbinda stefnda gagnvart erlendum aðilja, er hefði tilskilin leyfi, né hafi þess sérstaklega verið getið í margræddum kaupsamningi, að kaupverðið væri tryggt miðað við gengi. Sé stefnandi álitinn réttur aðili að stefnukröfunni, hafi hann ekki sýnt fram á, að hann hafi tilskilin leyfi eða vottorð til að krefjast fjárskuldbindinga miðað við gengi, né hafi hann söluleyfi með svo löngum gjaldfresti.

Af hálfu stefnanda er því í fyrsta lagi haldið fram, að ef umræddur kaupsamningur sé talinn gerður milli stefnanda og stefnda í þessu máli, þá sé hann í fullu samræmi við heimildarákvæði 3. mgr. 1. gr. laga nr. 71 frá 1966. Samkvæmt því beri stefnda að greiða stefnukröfuna á því gengi dollara gagnvart íslenzkri krónu, sem sé í gildi á greiðsludegi.

Ef hins vegar samt sem áður yrði talið, að umræddur kaupsamningur hafi verið gerður milli tveggja íslenzkra aðilja, þ. e. a. s. Handbóka h/f og stefnda, þá falli samningurinn eigi að síður undir heimildarákvæði 1. mgr. 2. gr. laga nr. 71 frá 1966, þar sem líta verði svo á, að Handbækur h/f hafi verið að endurlána erlent lánsfé, sem kaupanda beri að endurgreiða á því gengi, sem í gildi sé, þegar endurgreiðslan fari fram. Enn fremur sé ljóst, að hér sé um erlent lánsfé að ræða, þar sem engin greiðsla hafi verið innt af hendi af hálfu Handbóka h/f, er bókasending sú, sem um geti á dskj. nr. 11, hafi borizt til landsins, enda sé það í fullu samræmi við áðurnefnda 4. gr. samnings stefnanda og Handbóka h/f á dskj. nr. 5. Jafnframt sé á innflutningsskjali áritun Seðlabanka Íslands um gjaldfrest á greiðslu sendingarinnar til 15. marz 1967. Bækur þær, sem stefndi hafi keypt, muni einmitt hafa verið úr þessari sendingu.

Við munnlegan málflutning mótmælti lögmaður stefnda því sérstaklega, að nokkuð það væri komið fram í málinu, sem benti til þess, að hér væri um endurlán á erlendu fé að ræða, og þess vegna ætti umrædd lagagrein ekki við.

4. *Þrauta-þrautavarakrafa.*

Stefndi kveður kröfu þessa vera alfarið byggða á viðtökudrætti þeim og vanefndum, sem getið sé í varakröfunni.

Af hálfu stefnanda hefur þessari kröfu verið mótmælt með sama rökstuðningi og gagnvart varakröfu stefnda, en við munn-

legan málflutning gat lögmaður stefnanda þess sérstaklega, að stefnda hefði verið í lófa lagið að losna undan greiðsluskuldbindingu sinni með því að deponera hverri afborgun.

Varakrafa stefnanda, sem fram kom í munnlegum málflutningi, er ekki sérstaklega rökstudd og aukakrafa stefnda, sem kom fram í munnlegum málflutningi, ekki heldur. Þeirri kröfu var mótmælt sem of seint fram kominni. Verður á það fallið með stefnanda og afstaða því ekki tekin til hennar að öðru leyti.

Stefndi í máli þessu hefur komið fyrir dóm og gefið skýrslu.

Stefndi sagði m. a., að ekkert hefði verið rætt um gengi eða hver áhrif skuldbinding í dollurum gæti haft, þegar af þeirri ástæðu, að aðeins hafi verið talað um íslenskar krónur.

Stefnda voru sýnd í réttinum dskj. nr. 20 og 21, sem eru tilkynningar um afborgun vegna bókakaupa með viðfestu póst-ávísunarformi. Stefndi kannaðist við að hafa fengið þessar tilkynningar og hafi hann borgað samkvæmt þeim. Er engin tilkynning hafi komið, er næsta afborgun skyldi fram fara samkvæmt samningnum, sagðist stefndi hafa haft samband við Handbækur h/f og spurt, hvernig á þessu stæði. Honum hafi þá verið sagt að bíða rólegum, þar til tilkynning bærisk. Engin tilkynning hafi komið fyrr en sú, er greiðsla í máli var innt af hendi samkvæmt, en sú tilkynning hafi ekki verið í sama formi og áður nefndar tvær. Aðrar tilkynningar sagðist stefndi ekki hafa fengið og því ekki greitt meir og ekki tekizt að ná sambandi við Handbækur h/f, sem hann hafi þó reynt, þar sem honum hafi fundizt þetta eitthvað skrítið. Þá sagði stefndi, að greiðsluna í máli hafi hann talið vera greiðslu fyrir afborgun desembermánaðar. Sagði stefndi, að hann hefði ekki hugsað út í það sérstaklega, að þessi afborgun væri hærri heldur en hinar fyrri, en eftir á hafi hann farið að hugsa um þetta og látið sér þá detta í hug, að mismunurinn væri innheimtukostnaður eða vextir eða eitthvað svoleiðis.

Stefndi sagði enn fremur í réttinum, að eftir að hann hafi greitt áður nefnda maigreiðslu, hafi hann reynt að ná sambandi við Handbækur, en án árangurs, svo sem áður greinir. Það hafi hann gert með því að hringja í númer það, sem upp sé gefið á kaupsamningnum, en enginn hafi svarað. Sagði stefndi, að hann hafi hringt oft og stundum dag eftir dag án árangurs. Einu sinni hafi hann farið niður í Tjarnargötu á heimilisfang Handbóka h/f, en þar hafi enginn verið og svo hafi virzt, að Handbækur h/f hefðu ekki lengur haft þar aðsetur. Eftir þetta hafi hann ekki gert frekar til þess að reyna að borga. Næst hafi það gerzt, að

komið hafi tilkynning um það, að Bjarni Beinteinnsson væri tekinn við innheimtu, og síðan hafi stefna verið birt honum. Sagði stefndi, að hann hefði ekki fengið sérstakt innheimtubréf frá Bjarna Beinteinssyni, áður en honum var birt áskorunarstefna. Stefnda var sýnt í réttinum dskj. nr. 7, sem er afrit af bréfi, dags. 26. janúar 1968, og áður er minnst á. Stefndi sagðist ekki kannast við það skjal og sagðist ekki kannast við að hafa fengið slíka tilkynningu.

Af tilefni frá lögmanni stefnanda sagðist stefndi ekki muna eftir því, að hann hefði komið á Innheimtuskristofuna í Tjarnargötu þann 19. febrúar 1968. Þá gat stefndi þess, að hann hafi flutt af Grandavegi á Nesveg um mánaðamótin maí—júní 1968.

Ítrekað aðspurður sagði stefndi í réttinum, að hann hefði eftir maí aðeins reynt að ná sambandi við Handbækur h/f, en ekki Innheimtuskristofuna.

Vitnið Einar Sveinsson, framkvæmdastjóri Handbóka h/f á hér umræddum tíma, hefur komið fyrir dóm.

Vitnið sagði m. a., að bækur þær, sem stefndi í þessu máli hefði keypt, hafi verið til á lager hér á landi. Vitnið sagði, að bækurnar hefðu verið í eigu stefnanda, en Handbækur hafi ekki keypt þær. Vitnið sagði, að þegar greiðsluform hafi verið með þeim hætti, að kaupandi kæmi og borgaði á skrifstofu Handbóka h/f, hafi þeir íslenzku peningar, sem þannig hafi komið inn, verið lagðir inn á reikning stefnanda í þessu máli í banka. Vitnið sagðist ekki muna eftir viðskiptum við stefnda í þessu máli sérstaklega og ekki geta sagt um, hvernig hann hafi greitt, en almennt hafi það verið þannig, að eftir samningsgerð hafi samningarnir verið sendir til stefnanda í New York, en fyrsta greiðsla samkvæmt þeim lögð inn á bankareikning stefnanda.

Vitnið sagði, að þrátt fyrir orðalag í samningnum á dsk. nr. 5 hafi bækurnar raunverulega ekki verið eign Handbóka h/f, því að samkvæmt samningi Handbóka h/f og stefnanda hafi stefnandi áskilið sér eignarréttarfyrrvara í þeim, en vitnið tók fram, að með heimild þess ákvæðis samningsins (dskj. nr. 5) hafi Handbækur h/f tekið bækur af kaupanda.

Vitnið sagði, að allt, sem Handbækur h/f hefðu selt hér á landi, hefðu þeir selt f. h. stefnanda. Þá sagði vitnið: „Okkar hlutverk var að selja bækur, og reyndum þá auðvitað að draga athyglina frá heildar kaupverðinu. Þess vegna m. a. var kaupanda ekki sagt, hvert kaupverðið væri í íslenzkum krónum miðað við mánaðar-

legar afborganir, en hins vegar sagt, hver mánaðarafborgun væri í dollurum“.

Upplýst hefur verið af hálfu lögmannna, að eigi hafi verið unnt að láta sölumann þann, sem seldi stefnda hér umræddar bækur, koma fyrir rétt, þar sem hann væri ekki hér á landi.

III.

Þrátt fyrir orðalag framlagðs kaupsamnings, dskj. nr. 5, en með hliðsjón af 3. gr. samnings Richards Company Inc. og Handbóka h/f, dskj. nr. 8, og skiptum þeirra yfirleitt, eins og lýst hefur verið, verður að telja, að umræddar bækur hafi hið síðar-nefnda fyrirtæki selt í umboði hins fyrrnefnda og stefnandi sé því réttur aðili þessa máls að réttarfarslögum.

Á umræddan kaupsamning er skráð svofellt ákvæði:

„Innheimtun á afborgunum verður þannig háttað, að mánaðarlega fær kaupandi senda tilkynningu um gjalddaga, ásamt póst-ávísunarformi. Er hægt að greiða afborgun af bókunum á hvaða pósthúsi sem er“.

Óumdeilt er, að stefndi hafi tvisvar fengið tilkynningu samkvæmt þessu, en ósannað er, að hann hafi fengið fleiri. Viðurkennt er, að stefndi hafi fengið eina annars konar tilkynningu síðar, en ósannað er gegn framburði stefnda fyrir dómi, að hann hafi fengið bréf frá stefnanda, dags. 26. janúar 1968, eða hann hafi komið á Innheimtuskrifstofuna í Tjarnargötu 10 þann 19. febrúar 1968.

Leggja verður til grundvallar þá skýrslu stefnda fyrir dómi, að hann hafi ítrekað reynt að efna samninginn, en ekki getað vegna atvika, sem stefnandi ber ábyrgð á, enda ekkert fram komið í málinu um hið gagnstæða.

Samkvæmt þessu verður fallizt á að það með stefnda, að um viðtökudrátt sé að ræða af hálfu stefnanda.

Hins vegar verður eigi talið, að um vanefndir sé að ræða af hálfu stefnanda, er heimili stefnda riftun samningsins, og ekki heldur, að með viðtökudrætti stefnanda séu brostnar forsendur fyrir skuldbindingu stefnda, enda var honum sú leið opin að deponera greiðslum sínum.

Viðtökudráttur stefnanda orkar hins vegar á ákvörðun vaxta og málskostnaðar í máli þessu.

3. mgr. 1. gr. laga nr. 71 frá 1966 hljóðar svo: „Ákvæði 1. og 2. mgr. eiga þó ekki við þær lögmaetu fjárskuldbindingar, sem

innlendir aðilar taka á sig gagnvart aðilum búsettum erlendis“.

Hugtakið „aðilar búsettir erlendis“ í efnisskilningi verður að skýra hér með hliðsjón af tilgangi laganna og eðli máls. Í beztu samræmi við þau sjónarmið og öryggi viðskiptalífsins virðist verða að telja ákvæðið eiga við þá erlendu aðilja eina, sem ekki hafa hér á landi söluaðilja, sem þarf lögum samkvæmt leyfi íslenzkra yfirvalda til umsvifa sinna og starfar að öðru leyti á sama grundvelli og með sömu skilyrðum og sams konar innlend fyrirtæki. Samkvæmt þessu var gengistrygging á skuldbindingu stefnda ólögmæt, og engin önnur ákvæði áðurnefndra laga heimila hana, enda ekkert fram komið í málinu, sem styður þá fullyrðingu stefnanda, að hér hafi verið um heimilt endurlán erlends lánsfjár að ræða.

Stefnandi hefur gert þá varakröfu, að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnufjárhæðina í íslenskum krónum, miðað við gengi íslenzku krónunnar gagnvart bandaríkjadollara á gjald-daga hverrar afborgunar. Af ofanefndri niðurstöðu leiðir, að stefndi verður dæmdur til að greiða stefnanda íslenzkar krónur samsvarandi U.S. \$ 180.00 á því sölugengi, sem var á íslenzku krónunni gagnvart bandaríkjadollara á undirritunardegi umrædds samnings, þ. e. 17. júlí 1967. Á þeim tíma jafngiltu íslenzkar krónur 43.06 einum bandaríkjadollar, og verður því stefndi dæmdur til að greiða stefnanda kr. 7.750.80 (43.06×180.00).

Með tilliti til þess, að stefndi fékk ekki af hálfu stefnanda aðvörunarbréf, áður en honum var birt stefna, og að öðru leyti vegna viðtökudráttar stefnanda verður krafa stefnanda um vexti, sem ákveðast 7% ársvextir, ekki tekin til greina frá fyrri tíma en birtingu áskorunarstefnu, þ. e. frá 30. janúar 1969, til greiðsludags.

Þrátt fyrir viðtökudrátt stefnanda, en með hliðsjón af málavöxtum öllum, þykir rétt, að málskostnaður falli niður.

Björn Þ. Guðmundsson, fulltrúi yfirborgardómara, kvað upp dóm þennan.

Dómsorð:

Stefndi, Aðalsteinn Brynjólfsson, greiði stefnanda, The Richard Company Inc., kr. 7.750.80 með 7% ársvöxtum frá 30. janúar 1969 til greiðsludags.

Málskostnaður fellur niður.

Dómi þessum ber að fullnægja innan 15 daga frá lögbirtingu hans að viðlagðri aðför að lögum.

Föstudaginn 23. maí 1969.

Nr. 36/1969. **Fjármálaráðherra f. h. ríkissjóðs**

(Björn Hermannsson hrl.)

gegn

Kristjáni G. Jóhannssyni

(Sveinn H. Valdimarsson hrl.).

Dóminn skipuðu hinir reglulegu dómara Hæstaréttar.

Kaupgjaldsmál. Vinnusamningur.

Dómur Hæstaréttar.

Áfrýjandi, sem skotið hefur máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 24. febrúar 1969, krefst sýknu og málskostnaðar í héraði og hér fyrir dómi úr hendi stefnda.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti úr hendi áfrýjanda.

Hinn 4. nóvember 1966 undirrituðu Vélstjórafélag Íslands og Starfsmannahald varnarliðsins samkomulag um greiðslur til vélstjóra í rafstöð varnarliðsins fyrir „sérstaka frídaga“. Upphafsaðkvæði samkomulags þessa er svohljóðandi: „Samkvæmt gagnkvæmu samkomulagi við vinnuveitanda vinna vélstjórar varnarliðsins fjórar tólf stunda vaktir á viku hverri; hver vakt telst sem 11 dagvinnustundir og ein stund næturvinnu; auk þess greiðist 1 klst. fyrir hverja vakt á eftirvinnukaupi sem þóknun fyrir að vinna án sérstakra kaffitíma eða matarhléa“. Samkomulag þetta skyldi vera „uppsegjanlegt af hvorum aðilja fyrir sig með 30 daga fyrirvara, er skal tilkynnst skriflega til gagnaðilja“. Eigi verður séð, að samkomulagi þessu hafi verið sagt upp, fyrr en hætt var að greiða umrædda þóknun. Að svo vöxnu máli ber að staðfesta niðurstöðu héraðsdóms.